

УДК 336.02

JEL Classification H25

Савицька С.І.*канд. екон. наук, асистент**кафедра обліку, оподаткування та технологій електронного бізнесу
економічний факультет**Подільський державний аграрно-технічний університет**Кам'янець-Подільський, Україна**E-mail: ovcharss15@gmail.com*

АНАЛІЗ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Анотація

Податки є основним джерелом наповнення бюджету на державному та місцевому рівнях. Завдяки податковим надходженням держава може виконувати покладені на неї функції та гарантувати виконання витратних статей бюджету України. Сьогодні в умовах військового конфлікту, скорочення виробництва та зупинки підприємств внаслідок пандемії, що охопила світ, питання формування доходів Державного бюджету набувають особливо гострого значення.

У статті досліджено особливості формування доходів Державного бюджету України. Систематизовано основні напрями аналізу доходної частини бюджету. Проведено комплексний аналіз структури доходної частини зведеного бюджету України за 2016–2020 рр. Визначено частку доходів зведеного бюджету у ВВП. Здійснено аналіз динаміки доходів Державного бюджету України щодо ВВП.

Використані методи авторських узагальнень, аналітично-статистичних розрахунків, порівнянь дозволили систематизувати цифровий матеріал дослідження та обґрунтувати висновки щодо формування та надходження податкових платежів до Державного бюджету України.

Проведені дослідження показують, що доходи Зведеного бюджету України сформовані на 82% за рахунок податкових надходжень. Частка непрямих податків домінувала у складі податкових надходжень. Непрямі податки забезпечують стійкі надходження до бюджету, про те мають регресивний характер або обернено пропорційну залежність від платоспроможності споживачів. В структурі доходів неподаткові надходження є непрогнозованими, тому необхідно удосконалювати законодавство та шукати нові шляхи наповнення бюджету.

Надано рекомендації щодо удосконалення доходної частини бюджету шляхом низки змін, що у майбутньому сприятимуть збільшенню доходів, реалізації політики зайнятості та створюватимуть бар'єр для використання тіньових схем сплати податків.

Ключові слова: *податкові надходження; доходи; бюджет; податки; ВВП.*

Вступ. Зведений бюджет України за обсягами надходжень значно поступається бюджетам багатьох європейських країн, як за абсолютними, так і за відносними показниками, тому питання формування його доходної частини набувають особливої актуальності. [1, с. 125]. Мобілізація доходів бюджету в Україні може проводитись на податковій і неподатковій основі. Податкові надходження займають основне місце у доходній частині державного бюджету, відображають найбільшу питому вагу у структурі доходів бюджету, що значно впливає на соціально-економічний ріст держави, а також є головним із інструментів державного регулювання економіки [2, с. 41].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та оптимізації доходної частини бюджету держави досліджували багато науковців: Бенько І., Бенько В., Глухова В., Захаркіна Л., Сироветник О., Левкович В., Рожко О. та ін. Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання формування доходів державного бюджету потребує подальшого вивчення та вдосконалення.

Метою статті є оцінка стану формування податкових надходжень в Україні через здійснення комплексного аналізу складу і структури надходжень податкових платежів до бюджету, визначення факторів, від впливу яких залежать обсяги податкових надходжень.

Методологія дослідження. Інформаційною базою дослідження слугували дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, використані абстрактнологічний, аналітичний методи порівнянь та аналізу, узагальнень інформації та обґрунтування висновків.

Результати дослідження. Частка доходів зведеного бюджету у ВВП протягом 2015-2019 рр. коливається з 34,94 % у 2015 р. до 32,45% 2019 рр., (рис.1) що було спричинено економічними трансформаціями та перехідним етапом в розвитку економіки України. Частка податкових надходжень у ВВП аналогічно протягом 2015–2019 рр. коливалася з 25,7% до 27,7%.

Рис. 1. Динаміка питомої ваги загальних доходів та податкових надходжень зведеного бюджету України до ВВП, % (2015-2019 рр.)

Джерело: побудовано на основі [4, 5, 6]

Склад, структура та обсяги податкових надходжень держави не є сталими. Залежно від пріоритетів стратегії розвитку країни, стану національної економіки та інших чинників структура системи податкових надходжень протягом часу зазнавала суттєвих змін. [7, с.56].

З рис.2 бачимо, що податкові надходження займають першість в загальній сумі доходів зведеного бюджету, їх частка за досліджувані роки становила понад 82%. Найбільшу питому вагу у загальній структурі доходів бюджету України податкові надходження склали у 2018 році (83,29%), що свідчить про збільшення податкового навантаження у цей період та зниження неподаткових надходжень держави. За результатами виконання бюджету 2019 року податкові надходження становили 82,5% від загального обсягу доходів зведеного бюджету. Проте цього недостатньо, оскільки за європейськими нормами неподаткові надходження у структурі бюджету держави мають складати не більше ніж 5%. Ми ж спостерігаємо 15-17% (рис. 3). Досвід розвинених країн свідчить, що з підвищенням рівня податкових надходжень, частка непрямих податків знижується, що вказує на зростання рівня життя основної маси населення розвинених країн. Нажаль, в Україні упродовж 2016-2020 рр. вона мала тенденцію до зростання, що свідчить про погіршення рівня життя основної маси населення України.

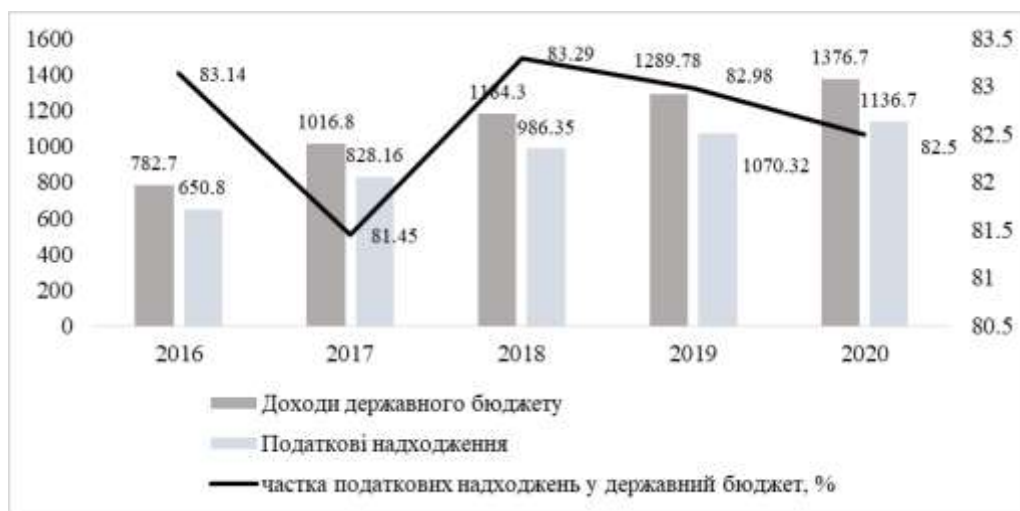

Рис. 2 Динаміка податкових надходжень і їх частки у зведених доходах Державного бюджету України за 2016–2020 рр.

Джерело: побудовано на основі [5]

Рис. 3 Структура доходів зведеного бюджету України, %

Джерело: побудовано на основі [5]

Розглянемо більш детально склад податкових надходжень до зведеного державного бюджету. Так, спостерігається значне зростання в доходах державного бюджету (табл.1), а саме із 782,7 млрд грн до 1136,7 млрд грн, ця тенденція до зростання була зумовлена певними економічними та політичними факторами.

У 2017 році до державного бюджету надійшло 1016,8 млрд грн, що на 234,1 млрд грн. більше від показника 2016 року. Так, основною причиною збільшення в розрізі податкових надходжень був податок на додану вартість, у системі адміністрування якого відбулися значні зміни, а саме введення електронного адміністрування, що дало змогу залучити більшу кількість платників. Причинами зростання доходів також є шлях держави на детінізацію економіки, що дає змогу збільшити податкові надходження.

Таблиця 1. Доходи зведеного бюджету України, млрд. грн

	2016		2017		2018		2019		2020	
	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%
Податкові надходження, всього	650,8	100	828,2	100	986,4	100	1070,3	100	1136,7	100
Податок на прибуток підприємств	60,2	9,3	73,34	8,6	106,2	10,8	117,3	11,0	118,5	10,4
Податок з доходів фізичних осіб	138,8	21,3	185,7	22,4	229,9	23,3	275,5	25,7	295,1	26,0
ПДВ	235,6	36,2	314	37,9	374,5	38,0	378,7	35,4	400,6	35,2
Рентна плата	46,6	7,2	51,1	6,2	50,1	5,1	52,0	4,9	57,1	5,0
Акцизний збір	90,1	13,9	115,5	14,0	126,8	12,9	130,8	12,2	146,7	12,9
Місцеві податки і збори	42,26	6,5	53,3	6,4	61,0	6,2	73,6	6,9	75,7	6,7
Інші податки	5,0	0,8	4,7	0,6	4,9	0,5	6,1	0,6	5,4	0,5

Джерело: розраховано автором на основі [5]

За 2018 рік зведений державний бюджет отримав 1184,3 млрд грн, що на 167,5 млрд грн більше від показника 2017 року. Збільшення відбулося по всіх статтях доходів, зокрема значну роль мають податкові надходження, що зросли на 126,66 млрд грн; значну роль відіграв ПДВ зі ввезених на територію України товарів та послуг та знецінення національної валюти. Основним надходженням у системі доходів стало збільшення коштів від розмитнених автомобілів.

За 2019 рік до зведеного державного бюджету надійшло 1289,78 млрд. грн що на 105,48 млрд. грн більше надходжень 2018 року, що порівняно з попередніми періодами відображає тенденцію до зниження доходів за деякими статтями, але в свою чергу збільшення відбулося за рахунок податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб. Причиною цього стало зростання середньої заробітної плати по Україні, а також зменшенню стрімкої динаміки податкових надходжень сприяло зміцнення національної грошової одиниці. [8, с.275-276]

Загальна сума доходів зведеного бюджету України за 2020 рік становила 1376,7 млрд грн, що на 86,8 млрд грн, або на 6,7 відсотка більше ніж за 2019 рік. Питома вага податкових надходжень в загальному обсязі надходжень до зведеного бюджету України становила 82,5 %, неподаткових надходжень – 17 %.

Державний бюджет України у 2020 році отримав 1076 млрд грн, що на 77,7 млрд грн, або на 7,8 відсотка більше ніж за 2019 рік. До загального фонду державного бюджету за 2020 рік надійшло 877,6 млрд грн, що на 2,2 млрд грн менше ніж за 2019 рік. Найбільші надходження до загального фонду державного бюджету у 2020 року становили:

- ПДВ із вироблених товарів з урахуванням бюджетного відшкодування – 117,7 млрд грн, що на 28,8 млрд грн, або на 32,4 відсотка більше ніж за 2019 рік. Це, зокрема, стало результатом впровадження нової моделі системи моніторингу податкових ризиків при реєстрації податкових накладних;

- ПДВ із ввезених товарів – 274,1 млрд грн, що на 13,3 млрд грн, або на 4,6 відсотка менше ніж за 2019 рік, що пояснюється негативним ефектом від падіння обсягів оподаткованого імпорту, в тому числі внаслідок запровадження основними торговельними партнерами обмежувальних заходів у зв'язку з поширенням на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 та порушенням логістичних ланцюгів в доставці товарів;

- податок та збір на доходи фізичних осіб – 117,3 млрд грн, що на 7,3 млрд грн, або на 6,7 відсотка більше порівняно із 2019 роком;
- акцизний податок – 73,2 млрд грн, що на 1,2 млрд грн, або на 1,6 відсотка більше порівняно із 2019 роком.
- рентна плата за користування надрами – 26,2 млрд грн, що на 15 млрд грн, або на 36,4 відсотка менше порівняно із 2019 роком. Це пояснюється зменшенням декларування податкових зобов'язань з рентної плати за природний газ у зв'язку зі зменшенням ціни на газ.
- ввізне мито – 21,5 млрд грн, що на 1,2 млрд грн, або на 5,4 відсотка менше ніж за 2019 рік, що пояснюється збільшенням з початку 2020 року відсотку відрахувань (з 75 відсотків у 2019 році до 100 відсотків у 2020 році) до спеціального фонду надходжень від ввізного мита на нафтопродукти і транспортні засоби;
- кошти, що перераховуються НБУ відповідно до Закону України «Про Національний банк України» – 42,7 млрд грн, що на 22,2 млрд грн, або на 34,2 відсотка менше ніж за 2019 рік.
- податок на прибуток підприємств – 95,8 млрд грн, що на 11,3 млрд грн, або на 11,5 відсотка менше ніж за 2019 рік. [9]

Для здійснення комплексного й ґрунтовного аналізу структури системи оподаткування надзвичайно важливим є питання визначення відносної ролі прямих та непрямих податків. Це пояснюється тим, що різні податки здійснюють різний вплив на економіку. Зміна співвідношення між прямими та непрямими податками може мати вирішальний вплив на ефективність податкової політики. За рахунок оптимізації даного співвідношення держава спроможна регулювати процеси, які відбуваються в економіці країни. [7, с.58]

Розглянемо детальніше місце прямих і непрямих податків у формуванні доходів зведеного бюджету України (рис. 4).

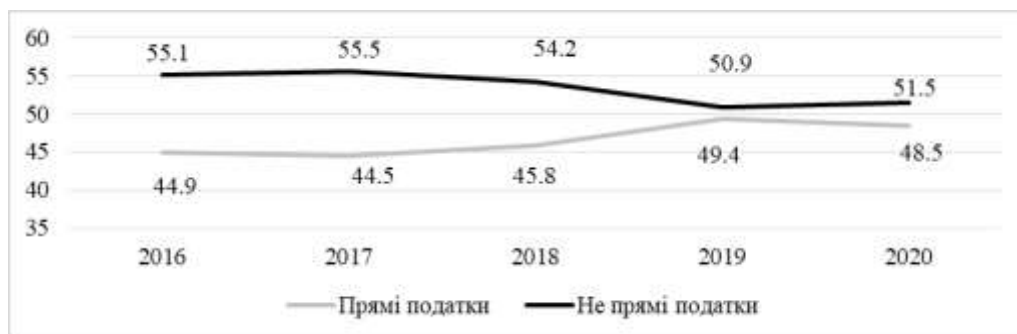

Рис. 4. Динамічний аналіз прямих і непрямих податків у структурі податкових надходжень зведеного бюджету України, %

Джерело: побудовано на основі [5]

З рис. 4 бачимо, що роль прямих і непрямих податків змінюється. Так, у 2016-2018 рр. частка непрямих податків складала в середньому 55%, а прямих 45%. У період 2019-2020 рр. частка прямих і непрямих податків в середньому становила 49% та 51% відповідно.

На думку експертів, в період економічного спаду держави та її фінансово-економічної кризи з метою подолання її негативних наслідків питання наповнення державного бюджету залишається як завжди актуальним. Тому у цій ситуації неподаткові

надходження до бюджету та можливі резерви їх зростання стануть додатковим фінансовим джерелом забезпечення виконання державою своїх функцій. Неподаткові надходження відображають сукупність розподільчих відносин примусового, обов'язкового характеру, які виникають між державою та юридичними і фізичними особами з приводу формування централізованих фондів грошових коштів із застосуванням неподаткового механізму мобілізації платежів з метою подальшого їх використання для задоволення суспільних потреб. Неподаткові надходження мають багато ознак, притаманних податковим надходженням: обов'язковість, примусовість сплати, фіскальний характер платежів. [10, с.141]

Структура податкової системи України підтверджує ту закономірність, згідно з якою в умовах низького рівня доходів юридичних і фізичних осіб, низького рівня податкової культури, недосконалості фіскального законодавства і роботи податкових служб неможливо забезпечити переважання в структурі податкової системи прямих податків [11, с. 99].

В Україні чинником, що підсилює цю закономірність, є падіння реальних доходів підприємств, зростання числа збиткових підприємств в умовах фінансово-економічної кризи. За цих обставин збереження порівняно значної ролі прямих податків може бути забезпечене лише шляхом надмірного оподаткування як юридичних, так і фізичних осіб, що руйнує стимули до економічної діяльності.

Висновки і перспективи. Дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення. Як показують дослідження, загальна сума податкових надходжень зведеного бюджету зростає, але попри абсолютний приріст, їх частка у бюджеті є нестабільною. Це свідчить про те, що якщо й відбувається постійне вдосконалення системи оподаткування, фіскальний потенціал податків є невикористаним через податкові пільги, ухилення від сплати, недоліки в адмініструванні, податкову заборгованість.

На сьогодні податкова система залишається недосконалою. Основними недоліками залишаються: нерівномірність і несправедливість розподілу податкового навантаження; перетворення податкової системи у чинник пригнічення економічного зростання та інвестиційної активності, стимулювання ухилення від сплати податків і відтік капіталів за кордон; проблема подвійного оподаткування; нестабільність податкового законодавства [3, с.113].

Шляхами подальшого удосконалення податкової політики України з метою збільшення темпів зростання ВВП і відповідно збільшення темпів зростання податкових надходжень є такі:

1) зміщення фіскальних аспектів з виробничої діяльності, наприклад, шляхом подальшого реформування майнового оподаткування, зокрема багатства та предметів розкоші;

2) скорочення розриву між прямими та непрямими податками у структурі податкових надходжень на користь прямих, так як непрямі податки (переважно ПДВ) підвищують рівень цін, що скорочує рівень споживання, а відповідно і сукупний попит, що знову ж таки зумовлює скорочення ВВП;

3) встановлення диференційованої ставки ПДВ, зокрема, у розрізі товарів першої необхідності та широкого вжитку;

4) скорочення ряду податкових пільг, котрі не виконують свого економічного призначення [1].

Вважаємо, вище перераховані дії підвищать ефективність вітчизняної податкової системи, сприятимуть реалізації політики зайнятості, впливатимуть на розподіл доходів у напрямку забезпечення справедливості, а також будуть створювати бар'єр для використання тіньових схем сплати податків.

Список використаних джерел

1. Захаркіна Л.С. Роль і місце податкових надходжень у структурі зведеного бюджету України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* 125-129. Retrieved from: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/19-2016/28.pdf>
2. Левкович В. Поняття і правова природа неподаткових надходжень. *Фінанси України*. № 10. 2014. С. 41
3. Глухова В.І. Іванова А.П. Аналіз податкових надходжень до державного бюджету України в сучасних умовах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. № 5 (27). 2017 С.111-114
4. Валовий внутрішній продукт України. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>. (дата звернення: 10.02.2021)
5. Зведений бюджет України. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/> (дата звернення: 15.02.2021)
6. Доходи зведеного бюджету. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (дата звернення: 15.02.2021)
7. Рожко О. Д. Оцінка стану формування податкових надходжень в Україні *Економіка та держава*. № 12. 2011 С.56-58.
8. Сироветник О.С. Доходи державного бюджету: економічний зміст, особливості формування та вплив на систему міжбюджетних відносин *Приазовський економічний вісник*. Випуск 1(18). 2020. С.272-278 Retrieved from: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-47>
9. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень-грудень 2019-2020 років. Retrieved from: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>
10. Першко Л., Волошенюк Ю. Формування дохідної частини державного бюджету України в сучасних умовах. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки*. № 2 (9). 2017. С.137-142
11. Прокопчук О.Т. Специфіка податкових систем країн світу та України. С.94-101. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/32614421.pdf>
12. Савіцька С. І. Фугело П. М. Аналіз впливу пандемії коронавірусу на надходження до державного бюджету України. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*, №21 (2020), 187-191. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-29](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-29).

Дата надходження статті до редакції: 09.04.2021
Рецензування 30.04.2021 Прийняття в друк: 28.06.2021

Savitska S.I.

Ph.D. (in Economics), Assistant

Department of Accounting, Taxation and E-business Technologies

State Agrarian and Engineering University in Podilya,

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: ovcharss15@gmail.com

**ANALYSIS OF TAX INCOME TO THE STATE BUDGET
OF UKRAINE**

Abstract

Taxes are the main source of budget replenishment at the state and local levels. Thanks to tax revenues, the state can fulfill the functions assigned to it and guarantee the implementation of expenditure items of the budget of Ukraine. Today, in the conditions of a military conflict, the reduction of production and the shutdown of enterprises due to the pandemic that has swept the world, the issues of the formation of state budget revenues are acquiring special acute importance.

The methods used by the author's generalizations, analytical and statistical calculations, and comparisons made it possible to systematize the digital material of the study and substantiate the conclusions on the formation and receipt of tax payments to the State Budget of Ukraine.

The article studies the features of the formation of incomes of the State budget of Ukraine. The main directions of the analysis of the budget revenues have been systematized. A comprehensive analysis of the structure of the revenue side of the consolidated budget of Ukraine for 2016-2020 was carried out. The share of the consolidated budget revenues in GDP has been determined. The analysis of the dynamics of incomes of the State budget of Ukraine in terms of GDP is carried out.

The conducted research shows that the consolidated budget revenues of Ukraine are formed by 82% at the expense of tax revenues. The share of indirect taxes dominated tax revenues. Indirect taxes provide stable revenues to the budget, thus have a regressive nature or inversely proportional dependence on the paying capacity of consumers. In the structure of revenues, non-tax revenues are unpredictable, so it is necessary to improve legislation and look for new ways to fill the budget.

Recommendations are given for improving the revenue side of the budget through a number of changes, which in the future will help increase revenues, implement employment policies and create a barrier to the use of shadow tax payment schemes.

Keywords: tax revenues; income; budget; taxes; GDP.

References

1. Zakharkina, L.S. (2016). Rol i miste podatkovykh nadkhodzen u strukturі zvedenoho biudzhetu Ukrainy [The role and place of tax revenues in the structure of the consolidated budget of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. 125-129. Retrieved from: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/19-2016/28.pdf>
2. Levkovych V. (2014). Poniattia i pravova pryroda nepodatkovykh nadkhodzen [The concept and legal nature of non-tax revenues]. *Finansy Ukrainy*, 10, 41.
3. Hlukhova, V.I., Ivanova, A.P. (2017). Analiz podatkovykh nadkhodzen do derzhavnogo biudzhetu Ukrainy v suchasnykh umovakh. [Analysis of tax revenues to the state budget of Ukraine in modern conditions]. *Internauka*, 5 (27), 111-114. [In Ukrainian].
4. Valovi vnutrishnii produkt Ukrainy. (2021). [Gross Domestic Product of Ukraine]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (accessed 10 February 2021).
5. Zvedenyi biudzhet Ukrainy (2021). [Consolidated budget of Ukraine]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/> (accessed 15 February 2021).
6. Dokhody zvedenoho biudzhetu (2021). [Consolidated budget revenues]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (accessed 15 February 2021).
7. Rozhko O. D. Otsinka stanu formuvannia podatkovykh nadkhodzen v Ukraini. (2011) [Assessment of the state of formation of tax revenues in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, 12, 56-58. [In Ukrainian].
8. Syrovetyuk, O.S. (2020). Dokhody derzhavnogo biudzhetu: ekonomichniy zmist, osoblyvosti formuvannia ta vplyv na systemu mizhbiudzhetnykh vidnosyn [State budget revenues: economic content, features of formation and impact on the system of interbudgetary relations]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, 1(18), 272-278 Retrieved from: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-47>
9. Informatsiia pro stan vykonannia Zvedenoho ta Derzhavnogo biudzhetiv Ukrainy za sichenhruden 2019-2020 rokiv. (2021) [Information on the status of implementation of the Consolidated and State Budgets of Ukraine for January-December 2019-2020]. Retrieved from: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>
10. Pershko L., Volosheniuk Yu. (2017). Formuvannia dokhidnoi chastyny derzhavnogo biudzhetu Ukrainy v suchasnykh umovakh [Formation of the revenue side of the state budget of Ukraine in modern conditions]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Ekonomichni nauky*, 2 (9), 137-142 [In Ukrainian].
11. Prokopchuk, O.T. Spetsyfika podatkovykh system krain svitu ta Ukrainy [Specificity of tax

systems of the countries of the world and Ukraine]. 94-101. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/32614421.pdf>

12. Savitska, S. I., & Fuhelo, P. M. (2020). Analiz vplyvu pandemii koronavirusu na nadkhodzhennia do derzhavnoho biudzhetu Ukrainy. [*Analysis of the coronavirus pandemic for receipts to the state budget of Ukraine*]. Elektronne naukove fakhove vydannia z ekonomichnykh nauk «Modern Economics». №21. 187-191. Retrieved from: <https://modecon.mnau.edu.ua117> DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-29](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-29)

Received 04/09/2021

Revision 04/30/2021 Accepted 06/28/2021